

BÁR LENGYELORSZÁG KIRÁLYNŐJÉNÉL SZOLGÁLOK, GYAKRAN FORDUL SZÍVEM CSÍKSOMLYÓ FELÉ

*– Borsodi L. László beszélgetése Marian Adam Waligóra
pálos szerzetessel, a częstochowai Jasna Góra kegyhely
és kolostor tiszteletbeli perjelével –*

– Életrajzában olvastam, hogy az általános iskola elvégzése után a természet iránti szeretete miatt erdészeti középiskolában folytatta a tanulmányait. Erdész szeretett volna lenni, de a középiskola befejezését követően megváltoztatta a terveit. Kitől örökölte a természetszeretetet, és hogyan élte ezt meg gyermek- és ifjúkorában? Ki vagy mi változtatta meg elképzelését a saját jövőjét illetően – hogyan hallotta meg a hívó szót, és lett pálos szerzetespap?

– A természet iránti szeretetemet otthonról hoztam, abból a környezetből, ahol laktam. Az a gondolat, hogy erdészeti iskolába menjek, nővéremnek köszönhető. Annál is inkább, mert nem tudtam, hogy a környékünkön van ilyen iskola. Nagyon belelkesedtem ettől a gondolattól, annak ellenére, hogy felvételi vizsgát kellett tenni, ugyanis egy helyre három jelentkező volt, de ez nem tántorított el a tervemtől. Emlékszem, mint fiatal fiú, befejezve az általános iskolát, nem láttam még ilyen tanintézményt, de máris beleszerettem a választásomba, annyira közel állt hozzám, úgy éreztem, teljes egészében megfelel a személyiségemnek, a természetemnek. A szerzetesi hivatásom – mintegy rejtekből – később került a

Marian Adam Waligóra
(Fotó: Dezső László)

felszínre. A Jasna Góra-i kegyhellyel való kapcsolatom, a zarándoklakatok, az ott végzett imádságok, a mélyen átélt szentgyónások és a fehér barátok, vagyis a pálosok látványa erősen „dolgozott a szívemben”. Nagyon megszerettem a kegykápolnát. Mária tekintete az ikonról az Édesanya tekintete volt, amely bizonyos szempontból elhunyt édesanyám tekintetét is jelentette számomra. Ilyen lassan vezetett el a hivatás hangja a pálosokhoz. Az erdészetit felváltotta a szerzetesi hivatásom, vagy másképpen fogalmazva: a természet, a teremtett világ iránti szeretetem vezetett el a döntésig, hogy a szerzetesi hivatás útját választom. Most már tudom, semmi sem volt véletlen!

- *Már fiatal szerzetesként elkezdett magyarul tanulni. A pálos rend magyar alapításán túl mi indította erre: elvárás volt a rend előjárói, a tanárai részéről, vagy más megfontolások alapján kezdte el tanulni a magyar nyelvet?*

- A magyar nyelv tanulása az én esetemben egyrészt abból fakadt, hogy szerettem volna belépni abba a világba, arra földre, ahol a rendünk született, másrészt nagyon befolyásolt az akkori rendfőnök atya hozzánk, fiatal kispaptestvérekhez intézett kérése is. Az az időszak volt, amikor rendünk a kommunista idők vége felé elkezdett újraéledni Magyarországon, és reális szükség volt a magyar rendtársakkal való kapcsolattartásra. Ebben a magyar nyelv ismerete nélkülözhetetlen volt. Bizonyosan az is bennem volt, hogy kíváncsi voltam erre a kultúrkörünkhöz tartozó kivételes nyelvre. Nagyon hálás vagyok a Jagelló Egyetem professzornőjének, a magyar származású Dus Mártának azért, hogy valahogy sikerült magamévá tenni ezt a nyelvet. Tanítási módszere, igényessége és türelme hozta meg azt a gyümölcsöt, hogy fesztelenül tudok mozogni a magyar nyelv világában.

- *Melyek voltak az első magyar szavak, amelyeket megtanult, kimondott? Mik voltak a nyelv elsajátításában a legnehezebb lépések? Mikor találkozott először magyar emberrel, akivel már magyar nyelven is beszélt?*

- Meg kell mondanom, hogy nem emlékszem az első szavakra, de egészen biztos, hogy az első magyarórák keretén belül hangzottak el. Szerencsés vagyok, hogy az első magyar, akivel találkozhattam, a fent említett Dus Márta professzorasszony volt. Ami a tényleges beszélgetést, vagyis inkább próbálkozást illeti: az atyák magyarul való megszó-

lítása volt körülbelül az 1990-es évek elején, amikor még kispapként a Sziklatemplomba érkeztem, hogy elmélyítsem az új nyelvvel kapcsolatos ismereteimet.

- 1994. június 18-án szentelték pappá Czesztochowában a Jasna Góra-i pálos kegyhelyen, majd újmisésként rögtön Magyarországra került a pécsi pálos kolostorba, ahol közel egy éven keresztül lelkipásztori szolgálatot végzett, jobban megismerve a magyar embert és társadalmat, nyelvet, történelmet és kultúrát. Milyen sajátosan magyar, illetve a saját nemzetével rokon sajátosságokat fedezett fel lelki és társadalmi vonatkozásban, valamint kulturális-történelmi összefüggésben?

- Erről sokat mesélhetnék. Nagyon mélyen megérintett a magyarság keresztény történelme. Emlékszem, ahogy feltárult előttem a szent magyar uralkodók alakja, és elcsodálkoztam azon, hogy ennek a nemzetnek, szinte egyedülállóan Európában, mennyi szent életű uralkodója, királya volt. Már önmagában Szent István király története megragadott, de az, hogy miután fia, Szent Imre váratlanul meghal, és a koronát felajánlja Máriának, számomra olyan felemelő példa volt, amit mi, lengyelek csak követni tudunk. Legvégül nagyon kifejező közös lelki vonás nemzetünkkel a közös történelmen kívül az Istenanya iránti odaadás, a felajánlás, amely Magyarországon Szent István idejében történt. Nálunk – többek között leginkább a Jasna Góra-i – a svédekkel szembeni 1655-ös csodás csatához kapcsolódik az első formális királyi felajánlás, amikor János Kázmér király 1656-ban Mária uralma alá helyezte szülőföldünket. Érzésem szerint ez irányt adott, és meghatározta a vezetés módját ott, ahol ez a lelkület természetes módon jelen volt ebben a szolgálatban.

- Pécsi tapasztalatai óta közel harminc év telt el. Azóta sokat fejlődött a magyar nyelvtudása, gondolom, most már könyveket is olvas magyarul. Milyen típusú magyar nyelvű könyvek kerültek eddig figyelmének a középpontjába? Hogyan látja a kortárs magyar, illetve lengyel szépirodalom és/vagy lelki irodalom helyzetét?

- Pécsi tartózkodásom óta tényleg eltelt jó pár év. De ami igazán fontos, hogy a magyar nyelvvel folyamatosan élő kapcsolatom van. Nemcsak a Czesztochowába érkező zarándokok szolgálata vagy a magyarországi pálos rendtársaimmal való kapcsolattartás miatt, ha-

nem belső igényem is a magyar irodalom olvasása. Ez igazából nem csak arról szól, hogy elmélyítsem a nyelvtudásomat, hanem ezek az írók sokat jelentenek számomra, és szívesen visszatérek hozzájuk. A vallásos könyvek mellett nagyon szeretem olvasni Fekete Istvánt vagy Gárdonyi Gézáét. Hasonlóan jó szívvel térek vissza Regőczy Istvánhoz az *Isten vándora* újraolvasásával. Sajnos azonban nem sok lehetőségem van nyomon követni a kortárs lengyel vagy magyar szépirodalmat.

- *Magyarországi tartózkodását követően a pálos rend központjába, a lengyelek nemzeti kegyhelyére, a csechowai Jasna Góra-i kolostorba helyezték. Azóta milyen téren nyílt és nyílik lehetősége kamatoztatnia Magyarországon szerzett tapasztalatait, tudását? Milyen kapcsolatokat ápol ma a magyarokkal?*

- Immár sok éve szolgálok Jasna Góran. Szolgálatom erőteljesen kötődik a Magyarországról érkező zarándokokhoz, akik rendszeresen eljönnek a Fekete Madonnához. Számomra már valahol természetes, hogy a magyarok a kegyhelyen történő programok szervezésében számtalanszor kérik a segítségemet. Végül is én nem teszek itt semmi különlegest, mert a Jasna Góran szolgáló atyák közül mindig volt valaki, aki segített a Magyarországról érkező testvéreknek. Ha a kegyhelyünk tevékenységét és szerepét tekintjük a hívő emberek életében, akkor egyértelmű számomra, hogy az mindig a hit megújulásának és megerősödésének a helye mindazok számára, akik felkeresik. Meggyőződésem, hogy mindig így kell tekinteni a nemzeti kegyhelyekre nálunk, Lengyelországban és önöknél, magyar földön: a csechowai Jasna Góra, Mátraberebély-Szentkút, Máriapócs és természetesen Csíksomlyó azok a helyek, ahol mi, hívő emberek Mária keze által megerősíthetjük Istennek való odaadásunkat akár személyesen, akár családilag vagy szélesebb értelemben, a nemzet katolikus társadalma tekintetében. Ne féljünk kimondani, hogy életünk maga Krisztus! Erre tanít bennünket az Istenanya. Krisztus volt számára a minden. Ő volt az élete. Nagyon jól emlékszem II. János Pál pápa első magyarországi zarándoklatának a jelmondatára: „Életünk Krisztus”. Ezek a szavak megerősítő jelek, amelyek világosan emlékeztetnek bennünket arra, hogy mire helyezzük a hangsúlyt lelkipásztori céljaink

megvalósításában Mária-kegyhelyeinken és nemzeteink lelki életében egyaránt.

- Jasna Górába való visszatérése után nem sokkal a kegyhely helyettes vezetőjének nevezték ki, 2014 áprilisában a kolostor házfőnök-helyettese, majd ugyanazon év augusztusában a közel száz pálos szerzetesből álló közösség házfőnöke lett. Ezt a feladatkört egészen 2020-ig töltötte be egy százfős közösség élén, ott, ahol Lengyelország szíve dobog, és ahol évente több millió zarándok fordul meg. Kérem, avassa be olvasóinkat Jasna Góra hétköznapijaiba, működésébe!

- A Jasna Góra-i kolostor valóban az egyik legnagyobb szerzetesi közösség Lengyelországban. Sokan csodálkoznak, amikor elmondom, hogy milyen sokan vagyunk, és megértem meglepődésüket. De ez a hely kivételes, különösen nekünk, pálosoknak. Egyetlen ugyanis a kolostoraink közül a világon, amely ilyen nagy, noha 4 kontinensen, 17 országban vagyunk jelen. Jasna Góra a rendfőnök (a generális) székhelye, anyaházunk, és az a kolostor, ahol a fiatal rendtársak mellett a legnagyobb létszámban vannak a legidősebb atyák és testvérek.

Ami a mindennapi életünket illeti, feladatunk az ide érkező zarándokok lelkipásztori szolgálata, amelynek legösszetettebb és leggyümölcsözőbb része a gyóntatás. Szent II. János Pál pápa Jasna Górárt „rendünk karizmájának”, ugyanakkor nemzetünk „oltárának és gyóntatószékének” nevezte. Erre emlékezve teszünk meg mindent, hogy ez így is legyen.

A közösségi életben a mindennapi kolostori élet ritmusát tartjuk: közös imádság, étkezés, a klauzúra őrzése. Ehhez még érdekességként megemlítem, hogy a szerzetesi kápolnánk közvetlenül a kegykápolna mellett található, tehát a mindennapi imádságunk fizikailag is az Istenanya csodás kegyképénél történik, bár ez nem látható a zarándokok számára. Mondom mindezt azért, hogy érzékeltessem: ezen a helyen elkötelezettségünk az ide érkezők iránt nemcsak a szolgálatban mutatkozik meg, hanem az értük végzett imádságokon keresztül is. Számunkra ez nagy megtiszteltetés, hogy a „lengyel kánai menyegző” szolgálói vagyunk.

- Lengyelország Királynője kegyképe megkoronázásának háromszáz éves évfordulója kapcsán 2017-ben arra emlékeztetett, hogy a Fekete Madonna

1717-es megkoronázása kiegészítése volt annak a gesztusnak, hogy II. János Kázmér király 1656-ban a leMBERGI székesegyházban ünnepélyes fogadalomtétellel Mária oltalmába ajánlotta a lengyel nemzetet a svédek ellen vívott küzdelemből való Jasna Góra-i csodás megmenekülés után. A nemzet hitét kifejező szertartás egyben azt is jelentette, hogy a Szűzanya Lengyelország Királynője lett. Rokon vonás a magyar történelemben, hogy első királyunk, Szent István 1038. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján Magyarországot felajánlotta Szűz Máriának. A sokat emlegetett lengyel–magyar barátság felfogható-e úgy, mint ami Mária oltalma alatt jött létre, és tart mind a mai napig? Milyen vallási, a keresztény értékrendhez köthető sajátosságait emelné ki a két nemzet barátságának?

- Nemzeteink történelme megmutatja, milyen fontos szerepet játszott évszázadok alatt a keresztény hit, ami önazonosságunkat alakította. Közös számunkra hitünk máriás jellege, ami bizonyos természetességet kölcsönöz Krisztus felé vezető utunknak. A történelmünkre hatást gyakorló események, amelyeket ön is említett, megmutatják számunkra Mária nemzeteink fölötti oltalmát. Megfogalmazásainkban nagyon szeretem azt, amikor mi Máriát Lengyelország Királynőjének nevezzük, önök pedig Magyarok Nagyasszonyának. Összekapcsol bennünket a hit és a lelkiség mértéke, valamint a mély máriás lelkület, az utóbbi időkben pedig az az élő kultusz, ami Szent II. János Pál pápát övezi. A Magyarországról Jasna Górára érkező zarándokoktól tudtam meg, sokan azért jönnek Lengyelországba, hogy megérinthessék azt a helyet, amely a szent életű pápával szoros kapcsolatban áll. Egyszerűen csak annyit mondanak, hogy kegyhelyünkön II. János Pál pápa Madonnájával szeretnének találkozni.

- *2018-ban a csíksomlyói kegytemplom évente megjelenő lapjában, a Csíksomlyó Üzenetében úgy fogalmazott, hogy II. János Pál pápa személyében nagy jelentőséggel bírt az egyház hangja mind az 1980-as évek végén demokratizálódó Lengyelország társadalmában, mind a fiatal Marian Adam Waligóra életében. Mit jelentett ez a korabeli Lengyelország és az ön számára, illetve hogyan él tovább Szent II. János Pál szelleme, kultusza a lengyelekben ma?*

- II. János Pál pápa társadalmi és politikai életre vonatkozó tanításában fontos volt számunkra az az útmutatás, amelyben rávilágít

arra, hogy szabad emberek vagyunk. A lengyel pápa senkihez nem hasonlítható módon magyarázta el nekünk a lelki értelemben vett szabadság értelmét. Bár kívülről megélhetjük a rabság különböző formáit, a hit és a Krisztusba, Istenbe, a Szeretetbe vetett bizalom mégis csodálatos lehetőségeket nyit meg számunkra reményben és örömben. Éppen ezért mondta Częstochowában, jól ismerve Jasna Góra történetét, hogy „itt mindig szabadok voltunk”. Rámutatott a szabadság igazi forrására, ami nem más, mint az Istennek való felajánlásunk, amint azt Mária is tette.

- Ön Jasna Góráról azt nyilatkozta, hogy olyan kegyhely, ahol megtapasztalhatjuk szívünkben a Szűzanyával való találkozás mély lelki élményét, Isten érintését, azt a spirituális erőt, amelyre ma szükség van Európa megújulásához. Amit a lengyel nemzeti kegyhelyről mondott, mintha Csíksomlyóról is, a székelyek, a csángók, a világon élő minden magyar nemzeti kegyhelyéről is állította volna. Hogyan határozná meg a kegyhely, ezen belül a nemzeti kegyhely fogalmát, mi adja ezeknek a szent helyeknek a közös vonásait, és miben rejlik egyediségük? Mit gondol, milyen tekintetben lenne szükség Európa megújulására, és ehhez hogyan járulhat hozzá egy-egy kegyhely?

- Minden Mária-kegyhely a hívők, a katolikusok számára kijelölt hely, ahol megismerhetik Mária anyai, közbenjáró oltalmát. Egy nemzeti kegyhely arculatát az adott kor és társadalmi élet nemzeti érzésekkel és hazaszeretettel párosult zarándoklatai is formálják. Így volt ez Lengyelország történetében is. Egészen biztos, hogy fontos eleme volt kegyhelyünknek királyaink, uralkodóink látogatása, ami „kiemelte” a hely imádságos szerepét az egész társadalom számára. De sose felejtjük el, hogy Isten kegyelme nem ismeri a nemzeti, állami határokat, bár számomra mindig megrendítő az, amikor a nemzet újrátalál önazonosságára, felismeri ennek az önazonosságnak legfontosabb jeleit Isten működése, oltalma és vezetése alatt. A keresztény Európa lelki megújulásának az Isten kegyelme felé nyitott, akadályok nélküli úton kellene haladnia! Ahogy azt Mária tette, és az ő példájára a mi máriás, nemzeti kegyhelyeink is teszük. Jasna Góranak és Csíksomlyónak nagy küldetése, hogy legyenek a hívők számára a kiengesztelődés és az Istenre való nyitottság helyei a „Fiat” máriás

lelkületével. Amikor a zarándok a szent helyet megváltozott, megerősödött lélekkel hagyja el, az a legszebb gyümölcse a szolgálatunknak.

- 1994-ben a pálosok Magyarországra való visszatelepülésének 60. évfordulója alkalmából a Jasna Góra-i kegyhely a Fekete Madonna ikonjának másolatát ajándékozta a Gellért-hegyi Magyarok Nagyasszonyasziklatemplomnak, 2011-ben a budapesti Szent István-bazilikának, amelyet 2017 júniusában a kegykép koronájának pontos másolatával meg is koronáztak. 2012-ben a csechóhawai pálosok egy újabb másolatot a csíksomlyói kegyhelynek adományoztak, amiért viszonzásképpen 2013-ban a csíksomlyói ferences szerzetesek a kegyszobor hasonmását adták ajándékba a lengyelek nemzeti kegyhelyének. Mondhatnánk, hogy – más-más megjelenítéssel ugyan, de – ugyanazt a Szűzanyát, Jézus Krisztus édesanyját tiszteljük Csechóhovában is, Csíksomlyón is, más kegyhelyen is. Miért érzik szükségesnek Lengyelország Királynőjének „tárgyi” jelenlétét Magyarországon és Erdélyben? Miért tartják fontosnak a Jasna Góra-i és a csíksomlyói szerzetesek a két kegyhely közötti hídépítést, amelynek a Fekete Madonna zarándokvonat évente történő indítása is kézzelfogható jele?

- A Mária-kegyhelyek ilyen kapcsolódása egymáshoz már évek óta gyakorlat. Nem csak a mi két kegyhelyünket érinti. Európában működik az úgynevezett Európai Máriás Háló, amely a rendszeres és felelősségteljes találkozóknak köszönhetően segít abban, hogy ezeken a kultuszhelyeken szolgálatainkat még jobban végezzük. Kiváló lehetőség ez arra, hogy megismerhessük a máriás lelkület különböző formáit az adott kegyhely karaktere szerint Európa különböző régióiban, és gazdagítsuk egymást javaslatainkkal a zarándokok javára.

Jasna Góra és Csíksomlyó vonatkozásában egy nagyon jó kezdeményezés indult el a Fekete Madonna és a Boldogasszony elnevezésű vonatos zarándoklatok keretében. A Fekete Madonna zarándokvonat évek óta eljön Csechóhovába, és ehhez kapcsolódóan más helyekre is Lengyelországban, amely a magyarok számára mind történelmi, mind vallási szempontból fontos. Nagyon szép kifejezése a két kegyhely kapcsolatának a Mária-ábrázolások másolatának kölcsönös átadása, amelyek megtalálhatók mindkét kegyhelyen. Nemzeteink ezen közeledése egymás felé mindig kedves része a zarándoklatoknak. A magyarok mindig nagyon szívesen elidőznek a bazilikában a Csíksomlyói Szűzanya szobrának a másolatánál – otthon érezhetik magukat. Összeköt

bennünket az eleven Mária-kultusz, hiszen a történelem alatt az ő jelenléte belevésődött nemzeteink életébe. Amikor magyar zarándokokkal találkozom, meggyőződöm arról, hogy a Boldogságos Szűz Mária nemzeteinket összekötő híd. Közel áll hozzánk az a gondolat, hogy egyes helyzetekben Mária volt jelen mindkét nemzet számára a történelem különböző megnyilvánulásaiban. Hiszen maga Jasna Góra keletkezése is gyökereiben a Magyarországról érkező pálosokhoz kötődik, és ahogy Wojciech Kurpiak professzor, a kegykép ismerője, restaurátora a *Częstochowska Hodegetria* című könyvében írja, az Istenanya csodás ikonja hozzánk Magyarországról érkezett. Itt láthatjuk igazán, hogy ki is kapcsol össze bennünket!

- A két kegyhely közötti hídépítés jele volt az is, hogy ön volt a 2018. évi csíksomlyói pünkösdi búcsú ünnepi szónoka, első, aki nem magyar nyelvterületről érkezézőként, de a magyar nép testvérmzetének képviselőjeként szólhatott Csíksomlyón a világ minden részéről összegyűlt magyar zarándokokhoz. Hogyan fogadta ön és a közössége az erdélyi ferencesek meghívását? Milyen tapasztalatokkal tért vissza szülőháza kegyhelyére?

- Évek múltán azt kell mondanom, hogy rendkívüli megtiszteltetés és élmény volt ez számomra. Tudom, hogy ebben a magyar nyelv ismerete segített, azonban hitem szempontjából sok kegyelmet adott nekem. Hálás vagyok, hogy papként ilyen élményben lehetett részem. Akkor megfigyelhettem a magyar nép páratlan bizalmát Mária iránt, amely azóta is bennem él! Emlékszem, arra gondoltam, milyen jó lenne, ha a pápa eljönne ide, és látná nemcsak a székelyek, hanem minden magyar eme rendkívüli hitét, máriás lelkületét. Emlékszem arra is, hogyan beszéltem erről Tamás József püspök úrnak. És mi történt ezután? Tudjuk jól. Ferenc pápa Erdélybe, Csíksomlyóra látogatott... felejthetetlen pillanat! Ilyenformán érzem tehát lelki kötődésemet Csíksomlyóhoz. Bár Częstochowában, Lengyelország Királynőjénél szolgálok nap mint nap, gyakran fordul szívem Csíksomlyó felé.

- A Jasna Góra-i kolostor és templom perjeleként 2018. március 15-én magas rangú állami kitüntetéset, a Magyar Érdemrend Középkeresztjét vehette át Budapesten, mert - az indoklás szerint - a szoros értelemben vett hitéleti tevékenységen túl összességében szolgálja a lengyel és a magyar nép baráti kapcsolatának elmélyítését, annak élővé válását. Köztudott, hogy

nemegyszer fordult meg a Magyarország határain kívül élő magyarok országában is, többször járt Csíksomlyón, meglátogatva a Csíksomlyóhoz közeli Hargitafürdön élő pálos rendtársait, így hát személyes tapasztalatai vannak, lehetnek a kisebbségben élő magyarok vallási és társadalmi életéről. Miért tartja fontosnak a külhoni magyarokkal való kapcsolattartást, hogyan látja helyzetüket, jövőjüket, és mit jelentett önnek a díj ebbéli tevékenysége elismeréseként?

- Igen, a kitüntetés, amelyet Magyarországtól kaptam, nemcsak elismerést jelent nekem, hanem nagy kihívást is. Nem úgy tekintek rá, mint ami kifejezetten a személyemnek szól, hanem inkább úgy, mint egy feladatra, hogy próbáljam meg szolgálni és óvni a baráti kapcsolatainkat, nemcsak rendi kereteken belül, hanem szélesebb körben is.

Be kell vallanom, bár a román állam területén van, erdélyi útjaim során mégis kivételes erővel éltem át azt, hogy miképpen élnek ott a magyarok, székelyek, megőrizve nemzeti hagyományukat. Nagyon építő volt számomra látni, hogyan él bennük a magyar identitás, mennyire büszkék történelmükre, kultúrájukra. Tudom, hogy vannak gondok, és nem minden ideális, de mindezek ellenére mégis feltűnő, hogy nem szégyellik magyar kultúrájukat, és törődnek önazonosságukkal.

- Hogy érzi, hatéves perjelsége idején milyen elképzeléseket sikerült megvalósítania, és mi a véleménye, mi az, ami föltétlenül kivitelezésre vár a közeljövőben Jasna Góranak és Csíksomlyónak a lengyel–magyar kegyhely- és zarándokhidak építését és az Európai Mária Hálóban játszott szerepét illetően?

- Mindenekelőtt szeretném, ha ez a kapcsolat tovább virágozna és mélyülne. Bár az utóbbi időkben a járvány által bonyolulttá vált a helyzet, a magam részéről nyitott vagyok segíteni minden közös kezdeményezést, amely a lelkipásztori szolgálatba belefér. Minden bizonnyal remek alkalmat ad számunkra a különböző lehetőségeink között szereplő Fekete Madonna zarándokvonat. Ez a zarándoklat biztosan fog majd fejlődni, annál is inkább, mert a hívek nagyon értékelik a búcsújárás eme formáját. Szerintem egy ilyen zarándokvonat mehetne Częstochowából Magyarországra, sőt akár egészen Erdélyig is.